

היסוד השישי משלוש-עשרה היסודות שקובע רבנו ליהדות הוא הנבואה, וזה לשון רבנו בפירושו למשנה מסכת סנהדרין פרק י (עמ' קמב): "והיסוד השישי – הנבואה. והוא, לְדַעַת שְׁזָה הַמִּין הָאֲנוּשִׁי יֵשׁ שִׁימְצָאוּ בוּ אִישִׁים בְּעַלֵי כִישְׁרוֹנוֹת מִפּוֹתְחִים מֵאֵד וּשְׁלֵמוֹת גְּדוּלָה, וְתִתְכַוֵּן נַפְשָׁם עַד שֶׁמִּקְבֵּלֵת צוֹרֵת-הַשְּׁכָל [=עַד שֶׁתִּצָּא מִן הַכּוּחַ אֶל הַפּוֹעֵל] [...] וְיִאֲצֵל עֲלֵיהֶם מִמְנוּ אֲצִילוֹת שֶׁפֶע, וְאֵלֶּה הֵם הַנְּבִיאִים".

כלומר, שני התנאים הבסיסיים לנבואה הם: קיומם של כישרונות טבעיים, והוצאת הכישרונות השכליים הללו מן הכוח אל הפועל, עד שהנפש מתרוממת למעלה גדולה שבה היא מסוגלת ומוכשרת לקבל את השפע הנבואי מאת ה' יתעלה. בהלכות יסודי התורה (ז, א), הרמב"ם מפרט מהי אותה ההתכוננות הנפשית הזו שבה השכל יוצא מן הכוח אל הפועל, ומתרומם למעלה הנשגבה הזו:

"מיסודי הדת לידע שהאל-ל מנבא את בני-האדם. ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גיבור במידותיו, ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, בעל דעה רחבה נכונה עד מאד".

נמצא שההתכוננות הנפשית כוללת שני עניינים מרכזיים: (א) הכשרת הכוחות השכליים ורכישת חכמה ודעת; (ב) התגברות מוחלטת או כמעט מוחלטת על יצר האדם. אדם שהגיע לשלמות בשני העניינים הללו: כלומר אדם שהתגבר על תאוותיו, טיהר וזיכך את מחשבתו מן ההבלים וההזיות, ויישר וכוונן את שכלו להשכיל את המדעים; אדם כזה ראוי ומוכן לקבלת השפע הנבואי, אם ירצה השם בכך. וכמו שמבאר רבנו עניין זה בהקדמתו לאבות הפרק השביעי (עמ' רנט):

"ודע, שכל נביא אינו מתנבא אלא אחר שנקנו לו כל המעלות ההגיוניות [=השכליות] ורוב המעלות המידותיות והחמורות שבהן, והוא אמרם [שבת צב ע"א]: 'אין הנבואה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר'. חכם – הוא כולל את כל המעלות ההגיוניות בלי ספק; ועשיר – היא מן המעלות המידותיות, כלומר עין טובה, לפי שהם קוראים לבעל עין טובה – עשיר, והוא אמרם בהגדרת העשיר [אבות ד, א]: 'איזהו עשיר השמח בחלקו', כלומר שהוא מסתפק במה שהמציא לו הזמן ואינו מצטער על מה שלא המציא לו. וכן גיבור – גם הוא מן המעלות המידותיות, כלומר שהוא מדרך את כוחותיו בהתאם למחשבה [=השאיפה להשגת ה' יתעלה] [...], והוא אמרם [שם]: 'איזהו גיבור הכובש את יצרו'".

גבורה פיסית ועושר כמותי

אמנם, בתלמוד שם המשיכו להביא ראיות גם על גבורה פיסית ועל עושר כמותי, אך מרי כבר מלמד אותנו בפירושו להלכה שם: "אין הכוונה כפשוט הדברים, אלא כך דרך חז"ל במשליהם, וכפי שבאר רבנו בהקדמתו למורה, ולפיכך אין להתעכב על פרטי המשל והמשכו". כלומר לדעת רבנו, יש ממשלי חז"ל אשר אין להתייחס לפרטיהם, וכל מטרתם היא עניין אחד מסוים החבוי בכללות המשל ורק הוא המטרה. וכך אומר רבנו בהקדמתו למורה-הנבוכים (עמ' י):

"רבנן אמרי: 'זה שהוא מאבד סלע או מרגלית בתוך ביתו, עד שהוא מדליק פתילה באיסר מוצא את המרגלית', כך המשל הזה אינו כלום, [...] סתרי דברי-תורה אפ' המרגלית, ופשטו של משל אינו כלום, [...] ופשט המשל הוא בית אפל ובו חפצים רבים".

ברם, ר' יוסף קארו בפירושו למשנה-תורה שם, שגה לחשוב שדברי חז"ל בתלמוד, שהזכירו גם גבורה פיסית ועושר כמותי כוונתם לפשט הדברים, ולא הבין כי מדובר בפרטי המשל שאין לייחס להם כל חשיבות. וזה לשונו: "אלא ששם משמע בגמרא דגיבור כפשוטו שיהא בעל-כוח, וכן עשיר כפשוטו שיהיה לו ממון הרבה. לכך נראה דרבנו סברא דנפשיה קאמר".

ואי-הבנתו את מבנה משלי חז"ל תכליתם ומגמתם, גרמה לו לחשוב שרבנו פסק על דעת עצמו ובניגוד לדעת חכמי התלמוד. וכבר אמר מרי שדבריו שם: "דברי תימה". ואוסף, כי תמוה שבעתיים בעיניי כיצד ר' יוסף קארו הרהיב עוז לפרש את רבנו הרמב"ם במשנה-תורה מבלי להכיר אפילו את הקדמת רבנו לספרו מורה-הנבוכים! ובכל פירושו "כסף משנה" הוא אינו מזכיר את המורה ולו פעם אחת!

בהמשך דבריו, ר' יוסף קארו ציטט את דברי הרא"ש, אשר חילק בין נבואה בקביעות לבין נבואה שאינה בקביעות, להלן תמצית דבריו: כדי להתנבא בקביעות יש צורך בכל מה שהזכירו בתלמוד, וכדי להתנבא שלא בקביעות די במידות שרבנו הזכיר במשנה-תורה. ועל זאת אומר מרי שם: "והחילוק בין נבואה בקביעות לנבואה זמנית הם דברים תמוהים מאד במשנת הרמב"ם, כפי שבאר רבנו את מהות הנבואה גם כאן גם בפירושו-המשנה, וביתר הרחבה במורה-הנבוכים ב, לב-מד".

ואוסף, שאיני מבין כיצד עלה זה על דעת הרא"ש והר"ק, שהרי מה שיך עושר כמותי וגבורה פיסית לעניין נבואה בקביעות? והלא כל מהותה של הנבואה היא הגעה לפסגת רוממות המחשבה השכלית, וכיצד פיתוח-הגוף ושורת-החשבון בבנק עשויים לרומם את האדם לפסגת הנבואה?! והלא אלה עניינים חיצוניים-חומריים מובהקים! ולפי היגיון זה, אדם זקן שכוחותיו הפיסיים חלשים, או אדם שאינו עשיר אף שכוחותיו השכליים בשיא שלמותם – אינו יכול להגיע לפסגת מעלות הנבואה. ולא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו.

הרא"ש והר"ק הם רק דוגמה למגמה רחבה וכוללת מאד, כי רובם המכריע של חכמי ישראל לא השכילו להבין את מבנה משלי חז"ל מגמתם ותכליתם, ואי-הבנתם ותפישתם את אגודת התלמוד כפשוטם גרמה לשיבוש מערכות מחשבת כללי בדת משה. ויש אף מהם ששיבושיהם הוציאו ממשגרת-הדת, ובתעיייתם סיאבו את דת משה בהחזירים ללבה הטהור אמונות אליליות: כגון הגשמת הבורא או אמונות בשדים, כישופים, אסטרולוגיה ושאר ענייני המיסטיקה והסגולות שדת האמת שלפה חרבה עליהם.

פרישה מהבלי הזמן

בהלכה הבאה שם, רבנו מתאר את התהליך שעובר על האדם לקראת הנבואה. כלומר, כיצד האדם הבריא בגופו ובנפשו, האדם ששכלל את מידותיו והכשיר וליטש את שכלו בחכמה ובדעת, מתרומם למעלת הנבואה, וזה לשונו:

"אדם שהוא ממולא בכל המידות הללו, שלם בגופו, כשייכנס לפרדס [=לידע את השם, ולהשכיל עומק ייחודו] ויימשך באותם העניינים הגדולים הרחוקים, ותהיה לו דעת נכונה להבין ולהשיג. והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל-העם ההולכים במחשכי-הזמן, והולך ומזרז עצמו, ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מהדברים הבטלים, ולא מהבלי-הזמן ותחבולותיו. אלא דעתו תמיד פנויה למעלה, קשורה תחת הכיסא, להבין באותן הצורות הקדושות והטהורות, ומסתכל בחכמתו של הקדוש-ברוך-הוא כולה מצורה ראשונה ועד טבור הארץ [=לכל בריאתו, העליונים והתחתונים], ויודע מהן גדלו, מיד רוח-הקודש שורה עליו".

הרמב"ם מציין כאן שני עניינים חשובים: האחד, על הנביא להיות בריא בגופו, וכעין מה שפוסק רבנו בהלכות דעות (ד, א): "הואיל והויית הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או יידע [דבר מדיעת הבורא] והוא חולה". והשני, חובה על האדם שמבקש להתרומם לידיעת השם ולהתקרב למעלת הנבואה, לנטוש את דרכי ההמון העסוקים בהבלי-הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל.

ונצרך כאן (עד סוף הפרק) את דברי רבנו המאלפים במורה-הנבוכים (ב, לו):

"דע, שאם היה אחד מבני-אדם עצם מוחו בעיקר יצירתו בתכלית האיוון [=בתכלית תקינותו], [...] ואין לו שום מעצור מזגי מחמת אבר אחר [=כל אבריו שלמים ובריאים], וגם שאותו האדם למד והחכים עד שיצא מן הכוח אל הפועל, ונעשה לו שכל אנושי בשלמותו ותמותו, ומידות אנושיות טהורות מאוזנות, והיו כל תשוקותיו לידיעת סודות המציאות הזו וסיבותיה, ומחשבתו תמיד משקיפה על הדברים הנעלים, והתעניינותו אינה אלא בידיעת השם והתבוננות בפעולותיו [...], וכבר השבית מחשבותיו וביטל תשוקותיו לדברים הבהמיים, כלומר החשבת הנאת המאכל והמשתה והתשמיש.

כללו של דבר, [שבטיטל תשוקת] כל חוש המישוש אשר ביאר אריסטו בספר-המידות ואמר כי החוש הזה חרפה הוא לנו, וכמה יפה מה שאמר וכמה נכון שהוא חרפה, לפי שהוא לנו מחמת היותנו בעלי-חיים לא יותר, כשאר הבהמות, ואין בו מאומה מעניין האנושיות. אבל שאר התענוגות החושיים כגון הריח והשמע והראות, הרי אף-על-פי שהם גופניים אפשר למצוא בהם אי-פעם הנאה לאדם מצד היותו אדם כפי שביאר את זה אריסטו.

[...] וכן הכרחי גם שיהא האדם הזה כבר [...] ביטל תשוקתו לשררות הבלתי אמיתיות, כלומר אהבת הניצחון, או שירוממוהו בני אדם וישיג כְּבוֹדָם ומשמעתם [...], הרי האדם הזה אשר אלה תארו, [...] הרי לא ישיג כי אם דברים אלוהיים מופלאים מאד, ולא יחזה זולת ה' ומלאכיו, ולא יחשוב ולא תושג לו ידיעה אלא בדברים שהם השקפות נכונות והנהגות כלליות להִישָׁרְת בני-אדם זה עם זה.

וידוע כי שלושת העניינים הללו אשר כללנו, והם: שלמות הכוח ההגיוני על ידי הלימוד, ושלמות הכוח המדמה [=כוח הדמיון] מעיקר היצירה [=בריאת אותו אדם], ושלמות המידות בביטול המחשבה בכל התענוגות הגופניות, וסילוק התשוקה למיני ההתגדלויות הטיפשיות הרעות [=אהבת הכבוד והשררה], יהיו בהם יתרונות השלמים זה על זה רבים מאוד, וכפי היתרונות [...] הללו יהיו יתרונות מעלות כל הנביאים".

רוח הקודש

בסוף ההלכה שראינו לעיל, הרמב"ם אומר "ומיד רוח הקודש שורה עלינו", מהי אותה רוח הקודש? האם מדובר כבר במעלת הנבואה? או במעלה שהיא הכנה לנבואה? כדי להשיב על שאלה זו נעיין בהלכה הבאה לאחריה (ז, ג):

"ובעת שתנוח עליו הרוח, תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים, וייהפך לאיש אחר, ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה, אלא שנתעלה על מעלת שאר בני-אדם החכמים, כמו שנאמר בשאול: 'וְהַתְּנַבֵּית עִמָּם וְנִהְפַכְתָּ לְאִישׁ אַחֵר' [שמואל א' י, ו]".

מרי אומר שם כך: "כאן מדובר ב'רוח הקודש' והיא המעלה השנייה ממעלות ההכנה לנבואה, [...] וזו די לה בכישרון הטבעי, ובכישורים החינוכיים והלימודיים. [...] וכוונת רבנו באמרו: 'ובעת שתנוח עליו הרוח', כלומר בעת שתתמקם בו רוח-הקודש ותהיה חלק מישותו או אף כל ישותו האדמית [=האנושית], להבדיל מהבהמית], רק אז תתערב נפשו וכו' ותצלח עליו רוח השם. והראיה שאין מדובר כאן בנבואה של ממש, ממה שסיים בראיה מנבואת שאול, ושם במורה (ב, מה), כאשר דיבר על המעלה הראשונה הזכיר את נבואת שאול [...], כי שאול לא היה נביא ולא הגיע לדרגת הנבואה כלל".

נמצא, כי רוח-הקודש היא השער לנבואה, אך אינה בגדר נבואה ממש. ומכל מקום, מהי אפוא מעלת "רוח הקודש" הזו? והאם זו מעלה שניתן להגיע אליה בימינו? כדי להשיב על שאלות אלה נעיין בהגדרת רבנו במורה (ב, מה) לשתי המעלות אשר קודמות למעלות הנבואה ואינן בגדר נבואה: (א) מעלת העזר הא-להי; (ב) מעלת רוח הקודש. וזה לשון רבנו:

"המעלה הראשונה, [...] שילוה את האדם עזר א-להי יעוררו ויזרו לעשות טובה גדולה בעלת ערך, כגון הצלת קבוצת חסידים מידי קבוצת רשעים, או הצלת חסיד גדול, או השפעת טובה על אנשים רבים, וימצא מצד עצמו לכך התעוררות ודחיפה לפעולה, וזה נקרא רוח ה', והאדם אשר ילוהו מצב זה אומרים עליו: צלחה עליו רוח ה', [...] וזו היא דרגת כל שופטי ישראל [...] וזוהי גם דרגת כל משיחי-ישראל [=המלכים] החסידים [...].

המעלה השנייה, היא שירגיש האדם כאילו דבר-מה חל בו, וכוח אחר עבר עליו שמדובבו, ואז ידבר בדברי חכמה או תהילה, או בדברי תוכחת מועילים, או בדברים מדיניים או א-להיים, וכל זה בהקיץ ובמצב של שימוש החושים כרגיל, וזהו שאומרים עליו שהוא מדבר

ברוח-הקודש. וכיוצא בזה מרוח-הקודש חיבר דוד תלים, וחיבר שלמה משלי וקהלת ושיר-השירים, וכן דניאל ואיוב ודברי-הימים ושאר הכתובים, בכיוצא בזה מרוח-הקודש נתחברו. ולפיכך נקראים 'כתובים', כוונתם שהם כתובים ברוח-הקודש, ובפירוש אמרו מגילת-אסתר ברוח-הקודש נאמרה".

נראה אפוא, כי מעלת רוח-הקודש היא מעלה שניתן להגיע אליה בימינו, והיא תלויה בעיקר באהבת האדם לאמת. ככל שהאדם יטהר את מחשבתו ויתקרב לבוראו, כך הוא יזכה לעזר א-להי אשר עשוי להובילו ולרוממו למעלת רוח-הקודש.

מדוע אין נביאים בימינו?

אחת השאלות הגדולות בימינו היא מדוע אין נביאים, ובתלמוד מסכת בבא בתרא (יב ע"ב) אף אמר ר' יוחנן: "מיום שחרב בית-המקדש, ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות". וכן מרי אומר בפירושו להלכה שם (אות ב): "וכל הדברים הללו [של המפרשים השונים שם] מוזרים מאד במשנת הרמב"ם, [...] לפיכך, כל הטוען נבואה או התגלות מלאך, בימינו, אם אינו מן התינוקות בגילו, הרי הוא מן האחרים".

ומרי לא דייק בלשונו, שלא היה צריך לומר "בימינו", שהרי בתלמוד נאמר "מיום שחרב בית-המקדש", ולא רק בימינו. ומכל מקום, כל מי שטוען שהוא נביא, במפורש או בעקיפין: במפורש – שטוען שנתגלה לו מלאך או מגיד; ובעקיפין – שטוען שיודע את העתידות או הנסתרות. אינו אלא אחד משניים: או ששכלו חלוש כשכל ילד קטן, או שהוא מן האחרים המטעים בטכסיסי שקר את ההמונים לנהות אחריהם. ואסור לרחם עליהם או לדון אותם לכף זכות, שהרי רבנו פוסק בהלכות סנהדרין (יא, ו): "האכזריות על אלו שמטעין את העם אחר ההבל רחמים היא בעולם, שנאמר 'לִמְעַן יָשׁוּב ה' מִחֶרֶן אִפּוֹ וְיִתֵּן לָךְ רַחֲמִים' [דברים יג, יח]". ומטרתם בזיפם הילת נביאות ורוממות סביבם, היא להוציא כספים מן הפתאים, ולזכות בכבוד, שררה וטובות הנאה הרוב.

ביחס לדברי ר' יוחנן בתלמוד ברור שהם אינם כפשוטם, שהרי לא יעלה על הדעת שילד קטן או שוטה יתנבא או יידע את העתידות, ולכן אין לי כל ספק, שדברי ר' יוחנן הם בגדר משל, וכוונתו בדומה למה שאומר מרי כאן בפירושו. כלומר, מיום שחרב בית-המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים, והיחידים שעדיין עשויים לטעון שהם נביאים הם מחוסרי-הדעת בעלי השכל הרפה כילדים הקטנים, או נוכלים שרלטנים והם השוטים, אשר נדמה להם שיוצר הכל אינו יודע את רשעם ומעלליהם, ושוגים לחשוב שדרכם העקלקלה, מישרים. ואמר ר' יוחנן "שוטים" ולא "רשעים" כדי להסתיר את הנמשל מן ההמונים.

ומאז חורבן בית-המקדש לא זכינו לנביאים באמת, וכל אלפי סיפורי המעשיות והפלאות שהלעיטו בהם מאות רבות בשנים את ההמונים הפתאים, והסעירו את דמיונם בסיפורי הזיות ונמנעות על נסים ונפלאות שלא היו ולא נבראו, כל אלה הבל מהובל ופתי יאמין לכל דבר. ובעשותם כן, החדירו לדת משה את האמונה בסגולות ובהזיות אליליות, והרחיקו דורות רבים ממחשבת-אמת זכה וישרה, וכדברי רבנו בספר-המצוות (לאווין לב): "וההפסד הנגרם על-ידי כך עצום מאד, לפי שהדברים הנמנעים לחלוטין נעשים אפשריים בעיני הסכלים והנשים והנערים, ותורגל מחשבתם לקבל את הנמנעות ולחשוב שהם אפשריים להיות, והבן זאת".

ורבים מאותם המפורסמים כ"גאונים" ו"גדולים" ו"חסידים", רחקו באמת מדרכי מישרים, ולכן מסך השם בקרבם רוח עֹרֵים, והתעה אותם בכל נתיבים, שהרי לא רק שעזבו אורחות יושר תמימים, רבים מהם פנו לדרכי חושך עקלקלים, ומסרו נפשם המה ואבותיהם לתאוות הבשרים ובפרט לתאוות השררה והמצלצלים. וכשלו ביסוד דת משה: "לא תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קורדום לחפור בהם", והיאך יתרומו למעלת הקרובים באמת לפני א-ל יחיד תמים דעים? ומסך עבה ואטום חוצץ בינם לבין ידיעת השם וייחוד השם. ואמונת ההמונים שהם גדולים כנביאים מאפשרת להם לתעות ולהתעות, לחטוא ולהחטיא את הרבים באפלת התהו ובמים הרעים.

"חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה בְּרַחְבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ: בְּרֹאשׁ הַמִּיּוֹת תִּקְרָא בְּפִתְחֵי שְׁעָרִים בְּעִיר אֲמַרְיָה תֹאמַר: עַד מַתִּי פְתִים תִּאָּהֲבוּ פְתֵי וְלִצִּים לְצוֹן חֲמָדוֹ לָהֶם וְכִסְיֵיהֶם יִשְׁנָאוּ דַעַת: תִּשְׁבּוּ לְתוֹכְחַתִּי הִנֵּה אֲבִיעָה לָכֶם רוּחִי אֲדַיְעָה דְבָרֵי אֲתֶכֶם: יַעַן קָרָאתִי וְתִמְאַנּוּ נְטִיתִי יָדִי וְאֵין מִקְשִׁיב: וְתִפְרְעוּ כָל עֲצָתִי וְתוֹכְחַתִּי לֹא אֲבִיתֶם: גַּם אֲנִי בְּאִידְכֶם אֲשַׁחַק אֲלַעַג בְּבֹא פְחָדְכֶם: בְּבֹא לְשׂוֹאֵה פְחָדְכֶם וְאִידְכֶם כְּסוּפָה יִאָּתֶה בְּבֹא עֲלֵיכֶם צָרָה וְצוּקָה: אִזּוּ יִקְרְאֲנִי וְלֹא אֲעֲנֶה יִשְׁחַרְנֵנִי וְלֹא יִמְצְאֲנִי: תַּחַת פִּי שְׁנָאוּ דַעַת וְיָרָאת ה' לֹא בְּחָרָד" (משלי א, כ-כט).

השנים אצות, חולפות...
לדיה של גאולי בונים חנקיות יפות,
וכל אחד מדליק כרצונו – ללא הגבלה!
וגלב האם – זכרון האמונה והרבה תפלה...
וכל חנכה – מדי שנה בשנה, את אבא ר'
יחיא וכל המשפחה – היא מזמינה.
מתכנסים כלם סביב השלחן,
כשהפלאפל של סבא יחיא כבר מוכן...
זה שהתעקש לעשות במו ידיו
כדי לשמח בנותיו ונכדיו...
ומעלים ספורים, מימים אחרים...
וסבא מספר על חנכה בתימן
ועוד כהנה ארועים שקרו מזמן...
משנה לשנה, לחג החנכה – ר' יחיא כוסף
ואת כל בני משפחתו – לביתו הוא אוסף.
בשמחה הוא מתלהב, ממש מתעקש,
להזמין את כלם אליו – הוא מבקש.
"חנכה זאת – יתכנסו כלם באהלי!
חפץ אני לכבד את כלכם – אצלי!
ובתנאי שאף אחד לא יביא דבר,
אמכם ואני – נסתדר כבר!..."
ובהתכנסות הזאת – סבא יחיא מגדיל
לעשות: לוקח מביא ומגיש, לא נעזר באיש!
את אשר עשה... יתן לפניהם
והוא – עומד עליהם... פאברהם אבינו –
כאלו, רק ש... יהנו ויאכלו... ארועים פאלה,

את סבא במיוחד משמחים, כי זריז הוא בכל
המצוות וגם בהכנסת אורחים...
עוד חג חנכה...
נר ראשון – ידלק בליל שבת ור' יחיא
מתקשר לגאולי הבת.
כבר בתחלת השבוע בהכנות הוא שקוע,
חוזר ומזכיר שוב ושוב, עד כמה זה חשוב:
"שתי שבתות חנכה – יש לזכר,
שתי שבתות לנו – של אור!"...
וכל יום הוא שב ומזכיר זאת בשמחה,
ובתו – לא מבינה, ממש תמהה:
"אל דאגה! בודאי שאזכר!"
יש עוד זמן – עד שבת האור!..."
ור' יחיא בשלו, חוזר ומשנן שוב את מלותיו,
מצטט מהרמב"ם ומסביר לבתו את דבריו:
"מצות נר חנכה – מצוה חביבה...
וצריך אדם להזהר בה..." – באהבה,
אהבה – דוקא, בחג החנכה..."
חג חנכה אחד ועוד אחד...
וכל פעם מחדש – יחיד ומיוחד...
כל שנה, השבח לא-ל, אותה חנכה הדורה,
שתמיד בזהקת בינה וגדול מאד אורה...
אותה תמונה... שנה אחר שנה...
גם כשהמציאות – כה שונה...
ובעיני רוחה של גאולי – חולפות כל תמונות
חנכה, מתבלות בדברי חכמה, כמיני מתיקה,

של אביה בחנותו הקטנה,
כאלו כלום לא השתנה...
של ילדה רגישה – קטנטנה,
שמקבלת מאבא שעורי אמונה... של אבא
צדיק, בעל שאר-רוח, אוהב מצוות, שהרבה
ללמד תורה ונגעם לצוות.
ובאזניה מהדהדות עדין מלותיו,
שצטט מהרמב"ם על חג זה שאהב:
"מצות נר חנכה – מצוה חביבה...
וצריך אדם להזהר בה..." – באהבה.
אהבה – דוקא, בחג החנכה...
וכך בכל חג חנכה, כמדי שנה בשנה,
מתכנסת המשפחה לספר על סבא – איש
האמונה. מדליקים גרות של חג האורים
ובשבח סבא, ר' יחיא, מדברים.
שמחה כל המשפחה ונרגשות,
על אשר זכתה לכזו מורשת.
"כי נר מצוה ותורה אור"
ו"אור צדיקים ישמח" – כך נזכר!
"אי-זה הדרך ישפן-אור" – סבא יחיא הורנו,
ולכן "אחריו יאיר נתיב" – בכל דרכינו...
כי "נר לרגלי דברך, ואור לנתיבתך", ר' יחיא
– מחזק יסוד אמונתי ואהבתי.

אדיר דחוח-הלוי יצ"ו ♦ "ואהביו כיצאת השמש בגברתו" – חלק א

הכוכב גדל עשרות מונים, עד שהוא הופך להיות ענק אדום. צבעו אדום מפני שטמפרטורת פני השטח שלו נמוכה יותר. לאחר שמתכלה גם המימן במעטפת הכוכב, הוא מתחיל לקרוס לתוך עצמו, עד שהתנאים בליבה יהיו מתאימים להיתוך הליום לפחמן ולחמצן. בסיום תהליך היתוך ההליום, משיל הכוכב את שכבותיו החיצוניות ואלה הופכות לערפילית פלנטרית, גם הליבה הפחמנית של הכוכב קורסת והיא הופכת לכוכב שנקרא "ננס לבן דחוס".

ערפילית פלנטרית ר"נס לבן"

ערפילית פלנטרית היא ענן גז זוהר בין-כוכבי אשר נוצר בשלבי-החיים המאוחרים של הכוכבים. משך קיומן של הערפיליות הללו קצר למדי, ועומד על כמה עשרות אלפי שנים בלבד, בהשוואה למיליארדי שנות חייו של כוכב כדוגמת השמש. בגלקסיית "שביל-החלב" נספרו כ-1500 ערפיליות פלנטריות (בתמונה: ערפילית הפרפר). בעבר למדנו על ערפילית אוריון, שהיא "ערפילית פליטה", בערפיליות הגדולות נוצרים כוכבים חדשים.

הערפיליות חשובות מאד לאסטרונומיה, מפני שהן ממלאות תפקיד משמעותי באבולוציה הכימית של הגלקסיה בהחזירן חומר שהועשר ביסודות כבדים (פחמן, חמצן, סידן וחנקן) לתווך הבין-כוכבי. לערפיליות צורות רבות ומורכבות, כחמישית מהן כדוריות, אך רובן מעוצבות בצורות שונות ומשונות בהשפעת כוח הכבידה, שדות מגנטיים ורוחות כוכביות. הערפיליות הן עצמים חיוורים, ולא ניתן לצפות בהן בעין בלתי-מזוינת.

הננס הלבן הוא כאמור גרם שמים, אשר מהווה את השלב האחרון במחזור החיים של כוכב כמו השמש. לאחר שמלאי המימן שבכוכב הותך להליום, הכוכב גדל לענק אדום שבו מתבצע תהליך היתוך גרעיני מהליום לפחמן ולחמצן. השכבות החיצוניות הקרות יהפכו כאמור לערפילית, וליבת הענק האדום תהפוך לננס לבן.

בשל הקריסה המהירה של הננס הלבן, הוא חם מאוד כשהוא נוצר, ולכן הוא מקרין בהדרגה אנרגיה ומתקרר. קרינה זו היא המקור לבהירותו העמומה. בחלוף הזמן, תדירות הקרינה תרד בהדרגה, עד אשר הוא ייעשה אפל. בשלב זה הננס הלבן יהיה לננס שחור. אך בשלב חיים זה של היקום, אפילו הננסים הלבנים העתיקים ביותר עדיין קורנים בטמפרטורה של כמה אלפי מעלות. לכן, ככל הנראה, לא קיימים ננסים שחורים כיום.

במאמר שעוסק במערכת השמש למדנו, כי המרכיב המרכזי במערכת השמש שלנו הוא כמובן השמש עצמה. השמש מייצרת קרינה באמצעות היתוך גרעיני של מימן להליום. בתהליך זה, גרעיני אטומים מתמזגים לגרעין גדול יותר, והוא כרוך בפליטת אנרגיה רבה, תהליך דומה מתרחש בפצצת מימן. ההיתוך הגרעיני המתרחש במרכזם של כוכבים, הוא שגורם להם להקרין אנרגיה לסביבתם הרחוקה במשך מיליארדי שנים.

טמפרטורת פני השטח של השמש היא כ-5,000 עד 6,000 מעלות צלזיוס, ובמרכז הטמפרטורה מגיעה ל-15.7 מיליון מעלות. השמש הופכת בכל שנייה 500 מיליון טונות של מימן להליום, מהם 5 מיליון טונות הופכים לאנרגיה אשר שולחת את קרינה המאירות והמחממות לכל רחבי מערכת השמש.

מימן והליום – שני היסודות הנפוצים ביותר ביקום

המימן (Hydrogen) שהזכרנו הוא גז חסר צבע דליק מאד, והוא גם היסוד הקל ביותר. ניתן להפוך את גז המימן לנוזל אשר משמש להנעת טילים לחלל, חוזים שאם יפותחו בעתיד תהליכי הפקה זולים שלו, הוא יהווה תחליף נקי לנפט ומוצרים כדלק לכלי רכב. בעבר השתמשו במימן למילוי ספינות-אוויר ובלונים כיוון שהוא קל מהאוויר. בשנת 1937 ניצת המימן שבספינת האוויר "הינדנבורג", ובשריפה בשמי ניו-ג'רסי נהרגו 36 בני אדם. בעקבות זאת הופסק השימוש במימן ובמקומו נעשה שימוש בהליום. אסון זה הביא לקיצן של הטיסות המסחריות בספינות-אוויר.

ההליום (Helium) שהזכרנו הוא גז חסר צבע ונטול ריח, והוא היסוד השני הנפוץ ביותר ביקום, אחרי המימן. כמו המימן גם ההליום, בשל משקלו הסגולי הנמוך מזה של האוויר, משמש למילוי בלונים וספינות-אוויר. כיום נוצר הליום בתהליך היתוך גרעיני בתוך כוכבים כמו השמש, וחומר הגלם להיתוך הוא המימן. ספינות-אוויר ובלונים מנופחים בהליום, למרות שהוא יותר יקר ופחות יעיל, מכיוון שהוא אינו דליק.

האם השמש תאיר לנצח?

אורך חיים טיפוסי של כוכב מסוג השמש הוא כ-10 מיליארד שנים, והוא מתקיים עד שמלאי המימן בליבה שלו מתכלה. לאחר שהמימן בליבת הכוכב מתכלה, ניצת המימן שבמעטפת הכוכב, וקוטרו של

התלמוד במסכת שבת (ק"ט ע"ב), מונה מספר סיבות לחורבן בית-המקדש וכל סיבה שונה וחמורה מחברתה, ר' יהודה שם אומר: "כל המבזה תלמידי-חכמים אין לו רפואה למכתו". ברם, כנראה שדף התלמוד הזה אינו מופיע בתלמודם של חלק מבתי-המדרש של עיר-הקודש והבד"צים "אֲשֶׁר יש בה הרבה מִשְׁתִּים עֲשָׂרָה רבו אֲדָם אֲשֶׁר לא יָדַע בֵּין יָמֵינוּ לְשִׂמְאֵלוּ..." (יונה ד, יא).

יהדות תימן – עדות לדרך האמת

בספרו "התימנים – מבחר מחקרים" (עמ' 6), כותב פרופ' שלמה-דב גויטיין: "התימנים לפי מה שקראנו על אודותם [עוד בהיותו בעיר קלן שבגרמניה] היו היהודים ביותר מבין כל היהודים". ובעמ' 3 שם הוא אומר כך:

"אחת המתנות הטובות שזכיתי בהן בחיי הייתה היכרותי את השבט היהודי היקר – התימנים. הייתה בכך העשרה רבה של מחשבתי המדעית. היכרות זו פתחה לי אשנב ושמא חלון גדול אל עולם המזרח בכלל, ומדמה אני שבלעדיה לא הייתי מוכשר להבין כראוי את החברה היהודית בתקופת הגניזה הקהירית שבה אני עסוק למעלה משלושים שנה, למרות ההבדל הניכר בין ההווי התימני, הרוחני, היהודי יותר [!] לבין זה המדבר אלינו מתוך דפי הגניזה, שיש בו מידה מסוימת של חומרנות זעיר בורגנית. אך המפגש התימני שלי [עם יהודי-תימן] היה בו גם צד אנושי יקר. ההרגשה כאילו הושב לי משהו שאבד לאבותיי ז"ל, בגלותם הארוכה בארצות הצפון, או, כפי שביטא זאת חוקר העמים הדגול של המאה ה"ח: כאילו נוספה לי נשמה על נשמת. קיבלתי אפוא ממגעי עם העדה התימנית יותר ממה שנתתי. התייחסתי אל התעסקותי זו כאל לימוד ולא כאל נושא מחקר". את דבריו אלה הוא מסיים במלים: "כשם שכל בר-ישראל הרוצה להיקרא 'יהודי' חייב לדעת שנשיאת שם זה מחייבת את נושאו, כך התואר הנוסף 'תימני' עשוי להעניק גאווה מוצדקת אך גם להגדיל את רגש האחריות [=המוטלת עלינו לשאת על נס את דרך האמת המקורית הקדומה של עם-ישראל]".

כאשר ביקר גויטיין עם חברו בבית-הכנסת "הגורל" שבירושלים (שם התפלל הרב חיים כסא נע"ג), הוא התפעל מאד מהתפילה, ומאופני התנהגותם האצילית והמכובדת של הציבור והילדים הקטנים. בצאתו מהתפילה אמר לו חברו לאחר שתיקה ממושכת: "עכשיו אני יודע יהדות מה". יהדות, לא תפילה! אך בעיר-הקודש ההיא לא מתרגשים מפרופ' החשודים במחלת ה"מזרחונקיות", וגם לא מן התימנים.

חוקר נוסף שחקר את מורשת יהודי-תימן הוא פרופ' שאול ליברמן, אשר כותב על מפגש שהיה לו עם אב-בית תימני שעבד במוסד אותו ניהל: "ברצוני לדון כאן בעדה מיוחדת במינה, בעדה התימנית. [...] לפני יותר מארבעים שנה לימדתי במוסד תורני חשוב ובו שמש תימני. יהודי זה היה גר במרתף וניזון בקב של חרובים מערב שבת לערב שבת [=הוא חי בצמצום כי הוא לא ביקש לקבל תקציבים מהמוסדות "הציוניים" או נדבות מגבירים], ואף אותו קב דל לא בא לו אלא בצירוף של עבודה שנייה במוסד אחר. לא היה סיפק בידו למלא את תפקידו כראוי וכיאות במוסד ששימשתי בו אני.

נזפתי בו כמה פעמים, והוא עשה את שלו. ביום מן הימים הזמנתי אותו לחדרי והתירתי בו, שאם לא ייטיב את דרכו הנני רואה אותו כמפוטר. לא קבלתי תשובה, ומאותו יום ואילך מילא את תפקידו באמונה ובדיקוק, אלא שהפסיק לדבר איתי, וכאשר ברכתיו לשלום השיב לי בשפה רפה כחבר המשלב להדיסויות בתשעה-באב. לא עברו ימים קלים עד שהזמנתי שוב ושאלתיו למה הוא רוגז עלי, והרי מילאתי את חובתי כשנזפתי בו. הוא שתק שעה קלה, והשיב לי שאמנם צדקתי בעצם הדבר, אלא שלא נהגתי בו כמידת תלמיד-חכמים, והוסיף: אצלנו אין נוהגים כן באדם שידוע משנה ורמב"ם על-פה.

פתחתי ספר משנה-תורה שהיה מונח על שולחני, קראתי בו הלכה אחת, והשמש סיים על-פה את השאר. לא האמנתי למשמע אזני, שהרי אף בליטא, מקום מרכזי התורה, לא ראיתי שמש שמתנהג כיהודי פשוט, ויחד עם זאת בקי במשנת הרמב"ם על-פה. פייסתי אותו בכל מיני פיוסים והשלמנו על אתר. התחלתי ללמוד ממנו דברים על ביטויי התימנים במשנה ועל ניקודם [...]. נודע לי אחר כך שקיימים בירושלים הרבה יהודים יוצאי-תימן, יהודים פשוטים שמתפרנסים מיגיע-כפיהם, והם בקיאים בתורה שבעל-פה. התורה היא לאו דווקא נכס מיוחד של קהילה זו או אחרת, אלא גם בפינה ידחית, במרחקים, במקום רחוק מרוב הישוב היהודי שיננו יודעים פשוטים את התורה שבעל-פה.

קריאה קצרה בספריהם הוכיחה לי, שיהודי-תימן שמרו לנו אוצרות שלא היו ידועים לנו עד כה. עדה זו מיוחדת מכל עדות המזרח, בזה שספריה, מנהגיה וההווי שלה, משמשים ארכיון של תעודות ממקורות שאבדו לנו, ומי יודע כמה אוצרות גנוזים נשארו טמונים באדמת תימן" (יהדות תימן – פרקי מחקר ועיון, עמ' שמט-שנ).

אך כאמור, בעיר-הקודש ההיא לא מתרגשים מפרופ' החשודים ב"מזרחונקיות" ואין צורך לומר מן התימנים... רבים מתלמידי-החכמים התימנים עבדו למחייתם כשמשים בבתי-ספר, בעבודת דחק, בפרדס, בנטיעות ובעקירות, בסיקול אבנים ובכל עבודה שמצאו, כדי להאכיל את בני-ביתם, ולא ביקשו לקבל תקציבים ונדבות בעבור לימוד התורה וידענותם. אך עם כל הקושי, מצאו זמן לעסוק בתורה, תרמו לחברה והיו שותפים להקמת המדינה. הם השכימו קום כדי ללמוד, לשנן ולשלוש ולא התחילו את התפילות בצהרי-היום והשבת.

אני יודע שלא כל דרי העיר ההיא שותפים לחרפה (כפי שפורסם לאחרונה באתר "כיכר השבת" – מרכז הרכילות לשם שמים). ברם, לפני כשבוע (פרשת וירא) נסתלק לבית עולמו לאחר מחלה קשה רב תימני מכוווד, ששימש ברבנות העיר למעלה משישים שנה. הוא העמיד תלמידים הרבה, כתב ספרים ועסק רבות בחסד. אינני תלמידו ולא למדתי ממנו אפילו אות אחת, אבל אני חייב בכבודו כמו רבים מתושבי העיר ההיא, **שראשיה בחרו שלא להוציא אפילו מודעת-אבל לזכרו!** והסיבות ידועות ומוכרות מימים ימימה. העיר לא נזדעזעה, ואחיי התימנים הנאמנים למורשת אבותיהם ימשיכו כנראה לשתוק כפי שחינכו אותם אבותיהם נוחי הנפש, וריחות הצ'ולנט ימשיכו להיתמר מהעיר המתוקצבת הנתרמת והנתמכת ועולם כמנהגו יתנהג וילך.

גילוי נאות

מעט לפני פרסום האמור לעיל, נודע לי מפי אדם מכוווד ויודע דבר כי "אותה עירייה תיקנה את המעוות לאחר לחצים מכיוונים שונים". התירוץ שבו נתלו פרנסי העיר שלא לפרסם מודעת-אבל על פטירתו של הרב החשוב והמכוווד, היה חששם מפגיעה בכבודו של רב מסוים שבפועל שימש כמנהיגם. ואיני מבין כיצד פרסום מודעת-אבל לכבודו של רב ששימש כרב העיר במשך למעלה משישים שנה, עלולה להתפרש כפגיעה בכבוד מאן דהו. אך לאנשי הכבוד והשררה הפתרונים ואנשי האמת התימנים לעולם לא יבינו את דרך הנחבלים והנכשלים.

ואתם אחיי התימנים, זקפו קומתכם והישירו מבטכם אל מורשת אבותינו הקדושים והטהורים, כי דרכם דרך האמת וזרעם הוא זרע קודש! והאמת והשלום אהבו.

"לא תעשם עטרה להתגדל בהם" / מאת אדיר דחוח-הלוי

לפי דעתי יש לבקר את אחינו האשכנזים תוך התבוננות בתמונה הכוללת. שהרי סוף סוף הם אפשרו לרב ש' קרח לשמש במשך עשרות רבות שנים כרב הראשי של העיר ולקבל שלל פינוקים: כבוד, שררה, יוקרה, מעמד, וכמובן משכורת חודשית של עשרות אלפי שקלים הכוללת בתוכה דובדבנים רבים כגון: לשכה, מזכירה, גמל, השתלמות, מענקים, הבראה, מדור, רכב, לבוש, פנסיה שמנה ועוד. כך שבעניינו של הרב קרח, שמא אין להלין עליהם שלא פרסמו מודעת-אבל, כי כאמור, אם נתבונן על התמונה הכוללת, אי פרסום מודעת-אבל הוא עניין הבטל באלף-אלפים לעומת כלל הטובות שהרעיפו לפי דעתם חכמי יועצי אשכנז על הרב ש' קרח ז"ל.

כמו כן יש לבדוק האם הנדון דומה לראיה. האם ניתן להשוות את הרב ש' קרח שפשט צורה ולבש צורה אשכנזית מובהקת, לתלמידי-החכמים התימנים שנהגו כתנאים וכאמוראים בעבדם בשמחה כשרתים או ככועלים? והלא כפי שאומר ידידי הרב המאיר הם לא ביקשו לעצמם גדולה ושררה, לא תקציבים ולא נדבות, אלא "יגיע פִּיךָ כִּי תֹאכַל אֶשְׂרִיךָ וְטוֹב לָךְ" (תה' קכח). כלומר, אחד מהיסודות החשובים שהנחו אותם היה האיסור ליהנות מכבוד תורה! וכבר אמר רבנו באגרתו לתלמידו ר' יוסף (עמ' קלא): "ורוב אנשי הדת מבעלי השררה הללו כאשר הדבר קשור בשררה, נעלמת יראת שמים".

ואסיים בביאור דברי ר' יהודה: "כל המבזה תלמידי-חכמים אין לו רפואה למכתו". כוונתו למי שמבזה את תלמידי החכמים **אנשי האמת** (וכפי שנהג ליברמן ושב בתשובה). אך כל מי שנהנה מכבוד תורה, יהיה מפורסם בגדולתו המדומה ככל שיהיה, מצוה לזלזל בו! וכפסק רבנו בהלכות סנהדרין (ג, ט): "כל דין שנתן ממון [או התערב בכל צורה שהיא, כגון הפעלת קשרים פוליטיים] כדי שיתמנה [וכמובן יזכה לשררה ולמשכורת שמנה], אסור לעמוד מפניו [=לקום לכבודו], וציוו חכמים להקל אותו ולזלזל בו. ואמרו חכמים, שהטלית [או הגלימה השחורה] שמתעטף בה תהי בעיניך כמרדעת של חמור".

ואצטרף את פסק רבנו שם (יא, ו) המלמד, כי כל המטעה את ישראל אחר ההבל, ואפילו הוא בעל שם גדול, אין לחמול ואין לרחם עליו: "שהאזכריות על אלו שמטעיין את העם אחר ההבל – רחמים היא בעולם, שנאמר: לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפּוֹ וְיִתֵּן לָךְ רַחֲמִים" [דברים יג, יח]. יהי רצון שייתן לנו ה' רחמים, ותהא נשמתו של הרב קרח צרורה בצרור החיים.